

haec scriberent. Caluinus siquidem paullo ante praemisserat: „inter Deum et Angelos nulla est defectio, nullum peccatum, ideoque nullum diuortium“. Et rursus: „quum Angeli creaturae sint, extra lapsus periculum non erant, nisi Christi gratia fuissent confirmati“. Quae autem conuentio horum verborum cum praecedentibus? Fabrum quoque suam ignorantiam vocem indicamus, dum ait, peccare Angelos posse, siue peccatum beatitudinis eis adferat damnam, siue non. Quis enim peccatum cum beatitudine componere poterit? Nonne a Sapientissimo Deo posita lex haec est, quemadmodum verissime Augustinus ait, „vt omnis inordinatus animus sibi sit poena“? Quare Iob vii. legitur: „peccaui, et quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihi metipsi grauis“? Si peccaret ergo Angelus iam esset sibi ipse grauis, nec sine poena esset eius inordinata adfectio. Sed haec dixisse sufficiat.

CAPVT XVI.

De malorum Angelorum lapsu sermonem instituit: eorundem primum peccatum declarat: veterum aliquorum sententiae confutantur: poenam item iisdem infictam designat.

Diabolus aliique daemones, natura boni, voluntate sua peccarunt. Quorum primum peccatum superbia fuit.

Multiplex est malorum Angelorum poena: ad ignem vero quod spectat, perpetuus atque aeternus ille erit.

Prioris propositionis prima pars probatur ex eo, quod nec mentis ignorantia, nec cordis passio locum in Angelis habuerunt ante peccatum; siquidem siue ignorantia, siue passio, mala quaedam sunt, quae naturam, in qua reperiuntur, miseram efficiunt: sed ea quae naturam efficiunt miseram, locum non habuerunt in Angelis ante peccatum, quum sub Deo iusto nemo miser sit, nisi mereatur: relinquitur igitur, voluntate sua illos peccasse. Quod Patres vnanimite restantur; e quorum numero Augustinus vnus est qui disserte scribit: „Angeli sancti, cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem
„li-

„liberum arbitrium steterunt ipsi“. Etenim summa erat in Angelis arbitrii indifferentia, nihilque omnino extrinsecum fuit, quod ad malum eos determinarit.

Fuisse autem primum Angelorum peccatum superbia, quod secunda pars propositionis exhibet, Scriptura prae primis testatur. Primum Tobiae iv. legitur: „superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio“.

Apud Isaiam cap. xiii. dicitur: „detracta est ad inferos superbia tua“. Ezechielis item xxviii.: „elevatorum est cor tuum in decore tuo“. Tandem i. ad Timoth. habetur: „ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli“, hoc est, in poenam, quam ob superbiam Lucifer sustinet.

Patres suffragantur etiam: Athanasius enim scribit (1): „superbia ipsum in inferiores abissi partes praecipitauit“. Cyrillus (2): „cecidit“, inquit, tumida et turgida cogitans, et honorem, ac gloriam soli summae naturae congruentem rapere cupiens, quantum molimine, et vi, et animo poterat. Augustinus (3): „continuo“, ait, se a luce veritatis auertit superbia tumidus. Et alibi (4): „in veritate non stetit, sed a luce sua superna, quam de Deo habebat, superbiae merito abscissus est“. Chrysostomus demum (5): „neque in diabolium, inquit, versus fuisset Angelus, nisi hoc se scelere (de superbia agit) coinquinasset“.

Suppetit etiam ratio multiplex. Prima: superbia, Augustino teste (6), est amor inordinatus propriae excellentiae: atqui primum peccatum Angelorum aliud non fuit quam huiusmodi inordinatus amor: vt praeuaricatoris verba satis ostendunt: fuit ergo peccatum superbiae. Secunda ratio: primum Angelorum peccatum amor rei cuiusdam spiritalis fuit: neque enim possunt spirituales substantiae rebus corporeis adfici; at ille amor alius esse non potuit quam superbiae peccatum; nempe in amore spiritali non peccatur, nisi quia regula contemnitur, ad quam amor ille erigi debet; seu quia amor ille creaturae inhaeret, quum ad Deum vltimo referri debeat: quo quidem principio innixus Augustinus de Angelis apostatis sic loquitur (7): „ab
il-

(1) In Orat. de Virg.

(2) Lib. ii. in Isaiam.

(3) Lib. xi. de Genes. cap. 25.

(4) Lib. xxi. cont. Faust. cap. 37.

(5) Hom. xv. in Ioann.

(6) Lib. xiv. de Ciuit. Dei, cap. 11.

(7) Lib. xii. de Ciuit. Dei, cap. 6.

illo qui summus est, auersi, ad se conuersi sunt, et hoc vitium non aliud quam superbia est.

Tertia: quemadmodum Damascenus scribit (8), ad nullum peccatum prior spiritus est quam ad superbiam. Quamuis enim possint in eo reperiri inuidia, maleuolentia, aliaque plura, haec tamen proprium amorem consequuntur.

Quarta: illud fuit primum Angelorum peccatum, quod in eisdem sanctorum Angelorum princeps arguit: at superbiam manifeste arguit: ob id enim vocatur Michael; quod quidem nomen id significat: *quis ut Deus?* hoc est; *quis est iste, qui se audeat Deo comparare?*

In quo autem sita fuerit malorum Angelorum superbia, varii explicant. Nonnulli adserunt, in eo positam esse, quod Christum adorare noluerint: nempe (aiunt Scriptores illi) mysterium Incarnationis eis statim ac creati sunt reuelatum fuit, iussumque illis homini Deo patriae cultum exhibere: quod quidem praeceptum, aiunt illi, sancti Angeli adimplere; apostatae vero obedire noluerunt.

Verum haec sententia nullo Scripturae, aut SS. Patrum testimonio nititur: praeterea aduersatur Patribus, qui non aliam Dominicae Incarnationis causam finalem norunt, quam hominis redemptionem: at Angeli ante peccatum suum non nouerant futuram per Christum hominis redemptionem: quum nec tunc hominis casum praecognouerint.

Alii opinantur, Angelorum superbiam in eo positam fuisse, quod eam cum Deo similitudinem, quae per intuitiuam visionem haberetur, per naturae propriae vires, et absque supernaturali auxilio voluerint consequi. Verum si id absolute voluerint, necessum est, prius iudicauerint id esse possibile; quod iudicare error turpissimus, immo et haereticus fuisse; idque ante peccatum in eis configisset.

Sunt qui dicant, in hoc sitam Angelorum superbiam fuisse, quod aequalitatem cum Deo, seu independentiam concupierint. Quam opinionem ex ipsis Scripturae verbis confirmare pergunt; ex eo nempe quod Isaiae xiv. scriptum est, Diabolum protulisse: *similis ero Altissimo*. Similiter, quod Ezech. xxviii. irridetur Satan, quod dixerit: *Deus ego sum*. Et hanc tamen sententiam falsam nonnulli habent, quod absolutam cum Deo aequalitatem ab Angelo praeuaricatore concupitam defendat: quam veram dicunt, si aequalitatem tantum conditionatam expr-

(8) Lib. ii. cap. 3.

primam; atque hoc sensu superbiam Angelorum fuisse aiunt, quod aequalitatem cum Deo desiderauerint, si tamen haec foret possibilis, in eoque desiderio multum sibi complacuerint.

Sed nihil est, cur in natura huiusmodi superbiae, quae primum Angelorum peccatum fuit, penitus inscrutanda immoremur: illud conuenientius declarandum hic est, non aliud a superbia, quaecumque tandem illa fuerit, eorum fuisse peccatum.

Atqui habemus in re ista veterum Ecclesiae Patrum contradicentes non paucos. Quod enim prima Angelorum iniquitas cum mulieribus concubitus fuerit, opinantur Philo Iudaeus (9), Iosephus (10), Clemens Alexandrinus (11), Athenagoras (12), Tertullianus (13), Lactantius (14), Eusebius (15), Ambrosius (16), alique; omnes ad vnum sentientes, expressum id a Mose esse in Genes. vi. vbi dixerat: *cumque coepissent homines multiplicari super terram, et filias procreassent, videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae acceperunt sibi vxores*, etc.

Sunt quoque ex illis qui existimant, inuidiam fuisse primum Angelorum peccatum. Sunt huiusmodi Irenaeus (17), Lactantius (18), Gregorius Nyssenus (19), Epiphanius (20), Cyprianus (21), necnon et Augustinus (22).

Scotus tandem, et eius doctrinae sectatores, diaboli crimen luxuriam spiritualement adpellare consueverunt.

Ac prima quidem opinio vel hoc solum falsa dignoscitur, quod certum omnino sit, hoc peccato Angelos non potuisse labi. Nam extra dubitationem omnem est, Angelorum peccatum culpam primi hominis anteuertisse. Legitur siquidem Sapientiae ii. *inuidia diaboli mors introiit in orbem terrarum*. Adam deinde vxorem suam non cognouit nisi post lapsum: peccatum itaque primum Angelorum omnem filiarum generationem anteuertit.

Ast daemones incubi, quos Siluanos, Faunos, et Dusios vocant, cum mulieribus exitisse Augustinus ipse non abhorret, quum nihil

Tom. II.

N

au-

(9) Lib. de Gigant.

(10) Lib. i. Antiquit. cap. 5.

(11) Lib. v. Paedagog. cap. 2.

(12) In Legatione pro Christianis.

(13) In Lib. de Idololatr. cap. 9.

(14) Lib. ii. cap. 15.

(15) Lib. v. de Praep. Euang.

(16) In Lib. de Noe, et Arca, cap. 4.

(17) Lib. iv. cap. 78.

(18) Lib. ii. cap. 8.

(19) Cathed. cap. 6.

(20) Haeresi. lxv.

(21) In Lib. de Zelo et Liuore,

(22) Tract. v. in Ioannem.

+
Diplomax
hoc 200. qu.
ye et hmo
comarines
Chasly ante
peccatam, qui
peccatum
proprietat.
D. Th. 2. 2.
7. 7. a. 70.

audet definire. Sed Dei tamen Angelos sanctos nullo modo illo tempore sic labi potuisse confirmat.

Opinioni deinde secundae sic ex Augustino occurrit: "quum superbia, ait ille (23), sit amor excellentiae propriae, inuidia vero sit odium felicitatis alienae, quod inde nascatur satis in promptu est. Amādo enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet quia ei coaequantur, vel inferioribus ne sibi coaequentur, vel superioribus, quod eis non coaequetur. Superbiendo igitur inuidus, non inuidendo superbus est. Quia Augustini sententia intellecta facillimum cuique est ad opinionem nostram, quos contrarios audiuimus, trahere: nam quum superbia focunda inuidiae parens sit, et qui superbus est, illico et inuidus efficiatur, diabolus sui delectatione inflatus, Deo summum honorem, ac cultum coepit inuidere, atque ex superbia inuidia ortum duxit.

Ac tertia quidem opinatio subtilissimum Patronum habet. Illo contenta ea sit: nos interim non videmus qua de caussa voces confundere cogamur. Non enim est luxuries amor, et delectatio cupiditatis tantum, sed delectatio de re venerea, et turpi carnis voluptate. Iraque posita Angelorum superbia fuit in immodica, et irrationali propriae excellentiae oblectatione. Verum de Angelorum lapsu et peccato diximus multa. Ad secundam propositionem modo progrediamur.

Nam peccato finitimam esse poenam nemo est qui nesciat. Hanc vero multiplicem esse in daemonibus constans res est. Siquidem per peccatum Angelorum cognitio imminuta valde fuit in gratuitis, quae pure speculatiua erant; totaliter item ablata in iis, quae gratuita simul et in Deum adfectiua; ut habet communis Theologorum opinio his fundata momentis; et quod pauca illi post peccatum per reuelationem adtingant, et quod omni prorsus caritate destituti sint, omnibus etiam iis virtutibus, quae ad caritatem referuntur, cuiusmodi sunt fides, spes, aliaeque.

Deinde et in peccati sui poenam obdurati illi in malo sunt; quatenus nempe, a peccato eorum voluntas non potest temperare, quum eis omnis gratiae auxilium desit; ac in eis summum Dei odium dominetur.

Præcipua autem daemonum poena inferni ignis est, quo destinati sunt. Hunc aeternum esse atque perpetuum dogma catholicum est, certissima fide tenendum, Scripturis, Patribus, ac ratione adtestan-

(23) Lib. xi. de Ciuit. Dei, cap. 14.

tibus. Ex Scripturis haec loca sunt apertissima. Isaia lxxvi. "Ignis eorum non extinguetur". Danielis xi. "Et multi de his qui dormiunt in terrae puluere euigilabunt; alii in vitam aeternam, et alii in opprobrium ut videant semper". Matth. xxv. "Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et Angelis eius". Et infra: "et ibunt hi in supplicium aeternum, iusti vero in vitam aeternam". Lucae xvi. "Chaos magnum inter nos et vos firmatum est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transire". Marci iii. "Qui autem blasphemauerit in Spiritum Sanctum non habebit remissionem in aeternum, sed reus erit aeterni delicti". Paulli ii. ad Thessal. i. "Poenas dabunt in interitu aeternas a facie Domini". Apocalypsis denique xx. "Cruciabuntur die ac nocte in saecula saeculorum".

Patrum quoque testimonia ineluctabilia sunt. Irenaeus sic loquitur (24): "quibuscumque dixerit Dominus: *discedite a me maledicti in ignem aeternum*, isti erunt semper damnati". Tertullianus autem probat, daemonum supplicia aeterna fore, quod Christus pro eis mortuus non sit. Ait siquidem (25): "homo perierat, hominem restitui oportuerat. Ut Angelum gestaret Christus, nihil tale de caussa est. Nam etsi Angelis perditio reputatur in ignem praeparatum diabolo, et Angelis eius, numquam tamen illis restitutio repromissa est. Nullum mandatum de salute Angelorum suscepit Christus a Patre. Quod Pater neque repromissit, neque mandauit, Christus administrare non potuit". Cyprianus haec habet (26): "quando isthinc excessum fuerit, nullus iam poenitentiae locus est, nullus satisfactionis effectus". Hieronymus item verba illa Matthaei declarat: *et ibunt hi in supplicium aeternum*, etc. scribit (27): "prudens lector aduerte, quod et supplicia aeterna sint, et vita perpetua metum deinceps non habeat ruinarum". Et ad Esaim scribens aduersus eos inuehitur, qui diabolo poenitentiam promittunt, dicens (28): "ibi sunt ergo, qui dant diabolo poenitentiam, et dicunt, illum posse mutari? Augustinus tandem (ne omnes numeremus) huiusmodi tradit (29): "neque illud dici hic poterit, in quo nonnulli se ipsos seducunt, ignem aeternum dictum, non ipsam combustionem aeternam; cum et hoc praevidens Dominus sententiam suam conclusit di-

N 2

cens

(24) Lib. iv. adu. Haereses, cap. 47.

(25) In Lib. de Carne Christi, cap. 14.

(26) In calce, lib. ad Demetrianum.

(27) Comment. in cap. xxv. Mach.

Cap. 14.

(29) De Fide et operibus, cap. 15.

»cens sic: ibunt hi in combustionem aeternam, iusti autem in vitam aeternam. Erit ergo combustio aeterna sicut ignis«. Et alibi (30): »si vtrumque aeternum, profecto aut vtrumque cum fine diuturnum, aut vtrumque sine fine perpetuum debet intelligi. Par pari etiam relata sunt; hinc supplicium aeternum, inde vita aeterna«.

Ratio demum in auxilium venit. Etenim vtraque sententia illa, apud Matthaeum, et pro iustis, et pro reprobis lata, vera est, extrema est, mercedem, vel poenam absque termino definiens: aeternum ergo erit electorum regnum, aeternum quoque damnatorum supplicium. Sed de hoc argumento legatur Augustinus (31).

Ad praecedentia accessio.

Cuius vero naturae ignis ille sit, quem aeternum certa fide vidimus, non diuinando quidem hic placet declarare. Principio tamen nolumus de inferni loco dubitare praecipue ob Hieronymi auctoritatem, vbi adserit (32), »infernum sub terra esse nemo iam ambigit«. Illum itaque ignem materialem vere esse et corporeum explorata nobis res videtur. Etenim primo ex Scripturis perquam euidenter id colligitur. Legimus siquidem in Deuteronomio cap. xxxii. »Ignis succensusus est in furore meo, et ardebit vsque ad inferni nouissima«. Ecclesiastici item xxi. »Consummatio illorum flamma ignis«. Isaiae xxxiii. »Quis poterit habitare de vobis cum igne deorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?« Matth. xxv. »Disceditis a me maledicti in ignem aeternum qui paratus est diabolo et Angelis eius«, Petri iii. »Igni reseruari in diem iudicii et perditionis impiorum hominum«. Vt loca illa mittamus, in quibus adpellatur infernus, *gehenna ignis, stagnum ignis, clibanum ignis*.

Deinde Patres ignem hunc materialem ac corporeum dixerunt. Sic Hieronymus vbi Origenis sententiam impugnat (33), quod metaphorica translatione ignem inferni explicauerit. Sic et Gregorius, vbi scribit (34): »ignem gehennae corporeum esse non ambigo, in quo certum est, corpora cruciari«. Sic et Isidorus (35), Basilius (36), Chry-

(30) Lib. xxi. de Ciuit. Dei, cap. 23.

(31) Ibidem.

(32) In Epist. ad Ephes. cap. 14.

(33) Epist. xix.

(34) Lib. iiii. Mor. cap. 29.

(35) In I. Sentent. cap. 31.

(36) Comment. in Isaiam.

Chrysostomus (37), Augustinus (38), aliique numero et auctoritate maximi.

Ceterum licet adeo firma argumenta sint, quae nos in hunc trahunt sensum, ad fidem tamen rem istam non spectare agnouimus, et fatemur. Primo quidem, quoniam nullum de ea Ecclesiae decretum extat. Secundo, quod absque haereseos nota oppositum tenuerunt nonnulli praeter Origenem Ecclesiae Patres sanctissimi, quos inter Ambrosius haec scripsit (39): »ergo neque corporalium stridor aliquis dentium, neque ignis aliquis perpetuus flammarum corporalium, neque vermis est corporalis: sed haec ideo, quia sicut ex multa cruditate et febres nascuntur, et vermes; ita si quis non decoquat peccata sua, veluti quadam interposita sobrietate abstinentiae, sed miscendo peccata peccatis tamquam cruditatem quamdam contrahat veterum et recentium delictorum, igne aduretur proprio, et suis vermibus consumetur«. In hanc opinionem iuit postea Catharinus.

Tertio demum, quod Graeci adserentes, Purgatorii ignem materialem non esse, in Concilio Florentino in Ecclesiae communionem sunt recepti, nulla tamen huius erroris mentione facta, vbi reliquorum errores proscripti sunt.

CAPVT XVII.

Error illorum, qui perpetuas daemonum et damnatorum poenas negarunt, refertur. Quae obieiebant argumenta diluuntur:

Illam etiam quae inferni ignem non esse corporeum probare videntur.

Platonis dogmate illud mansisse, daemonum nempe, sicut et damnatorum hominum, poenas sempiternas non esse, Dionysius Petrauius testatum facit. Huius vero erroris princeps etiam si eum haeretici famosi praecesserint, vulgo in Ecclesia Origenes prohibetur. Ac nostro quidem iudicio, iure quidem merito. Testantur enim id passim Ecclesiastici Scriptores grauissimi. Theophilus enim Alexandrinus, illius opinionem fuisse ait (1), »Diabolum purgatum vitis atque peccatis pristinam aliquando gloriam recepturum«. Immo, »Saluatorem pro

(37) Hom. xxxi. in Epist. ad Romanos.

(38) Lib. xxi. de Ciuit. Dei, cap. 10.

(39) Lib. vii. in Lucam, cap. 14.

(1) Epist. ii.

» pro daemonibus, ac spiritualibus nequitiiis apud superos adfigendum » cruci«. Athanasius idem sentit (2). Hieronymus vero » eundem ait » existimasse (3), post multa saecula, atque vnam omnium restitu- » tionem, id ipsum fore Gabrielem, quod diabolum, Paullum, quod » Caipham, Virgines quod prostibulas«. Nihil deinde expressius Au- » gustini testimonio (4). » Sunt et alia, inquit, huius Origenis dogma- » ta, quae Catholica Ecclesia omnino non recepit, in quibus nec ip- » sum falso arguit, nec potest ab eius defensoribus excusari, maxime » de purgatione, et liberatione, ac rursus post longum tempus ad ea- » dem mala reuolutione rationalis vniuersae creaturae. » Quis enim Catho- » licus Christianus, vel doctus, vel indoctus, non vehementer exhorreat » eam, quam dicit purgationem malorum, id est, eos qui hanc vitam in » flagitiis et facinoribus, et sacrilegiis, atque impietatibus, quamlibet » maximis, finierunt, ipsum etiam postremo diabolum, atque Ange- » los eius quamuis post longissima tempora purgatos atque liberatos, » regno Dei, lucique restitui, et rursus post longissima tempora om- » nes qui liberati sunt, ad haec mala denuo relabi, et reuerti, et » has vices alternantes beatitudinum et miseriarum rationalis creaturae » semper fuisse, semper fore«?

Sed Origenes, dicent aliqui, quantumuis talia scripserit tum in lib. i. cap. 6. tum Homil. in Iosue viii. et ix. de diuersis, ac in Tom. xviii. aliisque in locis, aliter tamen aliis in locis de daemo- num, ac damnatorum poena sentit, recteque sentit. Argumentan- tur sic in Origenis defensionem Picus Mirandulanus, Iacobus Merli- nus, et Genebrardus; irriti tamen labore: nihil etenim pro Orige- ne vindicando posset adduci leuius. Nam quemadmodum qui semel iterumque lapsus in scribendo est, non nisi perperam vbique lapsus fuisse diceretur, sic qui aliquando recte et catholice scripsit, nullo in loco irrepisse non bene dici iudicamus. Praeterquam quod quae Scri- ptores illi pro Origenes depromunt loca nihil omnino efficiunt, vt Peta- uis demonstrat.

Neque ad Origenem excusandum facit quod quidam reponunt, nimirum, Epiphanium huius Origeniani dogmatis haud meminisse in eiusdem haeresi, non praeteriturus si id vere Origenes dixisset. Non quidem facit: etenim millies Epiphanius erroris huius mentionem fe- cerat: meminit expresse in Epistola, quam aduersus Origenem ad Ioan-

(2) Lib. de Communi essentia,
Tom. i.

(3) Epist. lv. ad Pamach.
(4) In Lib. de Haeresibus.

Ioannem Hierosolymitanum scripsit, illumque hunc ait tenere erro- rem, » Diabolum nempe, id rursus futurum esse, quod fuerat, et » ad eandem rediturum dignitatem, et conscensurum regna coelorum«. Meminit et in Synopsi. Ergo quod Haeresi lxiv. nihil de hoc vno errore dixerit, etsi mirandum sane, Originem haud purgare potest.

Errorum deinde hunc postremis hisce temporibus Sociniani am- plexati sunt, impie iudicantes, aequum non fore Dei iudicium, si creaturas ob vnum vel cogitationis lethale peccatum suppliciiis aeter- nis addiderit.

Et quidem multipliciter catholicam veritatem oppugnare, ac im- pium suum dogma munire, hi potissimum haeretici tentant. Primo enim Scripturas in partes suas impudenter trahunt, vt euincant fu- turum aliquando, vt damnati terribilissimis inferorum poenis, ac sup- pliciiis subtrahantur. Nam sunt, dicunt, loca quaedam in Scripturis, in quibus pollicitus Deus est gratiam et gloriam iis, qui corpus suum manducauerint, et pauperibus eleemosynam fuerint elargiti. Ioannis enim vi. scriptum est: » qui manducat meam carnem, et bibit meum » sanguinem, habet vitam aeternam«. Matthaei deinde xix. legitur: » da pauperibus et habebis thesaurum in Coelo«. De fidelibus item legimus i. ad Cor. saluos futuros, » sic tamen quasi per ignem«. Et Mar- ci vltimo dicitur: » qui crediderit, et baptizatus fuerit saluus erit«.

Similiter sunt et Scripturae loca, quae impii poenam parem dele- ctationi, quae pertransiit, indicant; quemadmodum Apocalypsis xviii. dicitur: » quantum glorificauit se, et in deliciis fuit, tantum date » ei tormentum et luctum«. Eam ob rem cruciabantur in inferis impii, donec nouissimum minutum reddant, vt in Lucae xii. dicitur; at- que pro mensura peccati erit et plagarum modus, vt habetur Deu- teronomii xxv.

Tandem sunt loca etiam, quae maximam misericordiam Dei res- tantur: vt Psalm. lxxvi. » Numquid in aeternum proiciet Deus » aut non apponet vt complacitor sit adhuc? » Aut in finem miseri- » cordiam suam abscondet a generatione in generationem? » Aut obli- » uiscetur misereri Deus? » Aut continebit in ira sua misericordias » suas? » Et Psalm. cix. » Non in perpetuum irascetur; neque in aeter- » num comminabitur«. Ex quibus omnibus illud concludi sperant, poenas scilicet, inferni sempiternas minime esse.

Praeterea adducunt quorundam Patrum auctoritatem, qui ratio- nalem animam dixere mortalem, eandemque putarunt inter cruciatius

in-

inferorum perire. Praecipue vero S Hieronymi testimonia inculcant. Primum desumunt ex eius commentariis in Isaiam (5), vbi sic loquitur, exponens verba illa: *ignis eorum non extinguetur*: »porro »qui volunt supplicia aliquando finire, et licet post multa tempo- »ra, tamen terminum habere tormenta, his vtuntur testimoniis: *cum »intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus fiet*; et ite- »rum: *concluit Deus omnia sub peccato, vt omnium misereatur*; et »rursum: *benedicam te Domine, quoniam iratus es mihi, auertisti »faciem tuam a me, et misertus es mei*: et Dominus ad peccato- »rem sic loquitur: *cum ira furoris mei fuerit, rursus sanabo*: et hoc »est, quod in alio loco dicitur: *quam magna multitudo bonitatis »tuae Domine timentibus te*! cet. Ex quibus aperte colligitur, Hieronymum Origenistarum opinionem referre tantum, non refellere. Similia sunt quae alibi scribit (6) dicens: »nullam rationabilium crea- »turarum apud Deum perire in aeternum«. Secundum testimonium desumunt ex libris super Isaiam (7), vbi adfirmare Hieronymus videtur, omnium fidelium animas aliquando ab inferi cruciatibus liberandas esse. Ait enim: »sicut diaboli, et omnium negatorum, atque »impiorum, qui dixerunt in corde suo non est Deus, credimus aeter- »na tormenta; sic peccatorum ac impiorum, et tamen Christiano- »rum, quorum opera in igne probanda sunt, atque purganda, mo- »deratam arbitramur, et mixtam clementiae sententiam iudicis«. Id quod expressius adserit aduersus Pelagianos scribens (8): »si autem »dicit Origenes, omnes rationales creaturas non esse perdendas, et »diabolo tribuit poenitentiam; »quid ad nos, qui et diabolum et sa- »tellites eius, omnesque impios, et praeuicatoros dicimus perire per- »petuo; et Christianos, si in peccato praeuenti fuerint, saluandos esse post poenas?»

Alia adducunt Hieronymi testimonia iis quae adducta sunt aperi- »tiora (9). Docet enim S. Doctor, etiam Gomorrhae et Sodomae ha- »bitatores salutem consequutos fuisse, qui temporalia supplicia fue- »rant perpassi, verbis istiusmodi: »quod si vobis videtur Deus crude- »lis, rigidus, et cruentus, quod in diluuius genus deleuit humanum; »super Sodomam et Gomorrham ignem et sulphurem pluit; AEGY- »ptios submersit fluctibus; Israelitarum cadauera postrauit in eremos

n sci-

(6) Comment. in cap. 66.
(7) In Epist. ad Galatas,
(8) Lib. xviii.

(8) In Dialogo 1.
(9) Comment. in cap. 1. Nahum.

»scitote, ideo ad praesens reddidisse supplicium, ne in aeternum pu- »niret«. Subditque, fidelem, *si deprehensus in adulterio decolletur*, cruciatus euadere aeternos; concluditque de omni peccatore: »si quis »autem punitus sit, vt ille in lege, qui Israeliticis maledixerat, et »qui in Sabbato ligna collegerat, tales postea non puniri; quia cul- »pa leuis praesenti supplicio compensata est«. Ex Hieronymo ergo sempiternae non erunt damnatorum poenae, si illi vel fidem serua- »uerint, vel aliquam temporalem poenam sustinuerint.

Tertio loco praesidium ex rebus gestis quaerunt. Nam, inquit, tradunt historiae, Gregorii Magni precibus Traiani animam ab inferis reuocatam fuisse: Falconillam etiam sine lauacro, et fide sepul- »tae Theclae orationibus ab inferis seruatae: similiter intercessio- »ne Nicolai Tolentinatis patruelis defuncti spiritum gehennae incen- »dia euasisse. Addunt, et in die iudicii Deum placandum esse Sancto- »rum precibus, et intercessione, et Sanctos pro miseris oraturos. »Si enim (loquuntur Origeniani apud Augustinum (10)) »orabant pro »illis, quando eos patiebantur inimicos, »quanto magis quando vi- »debant humiles, supplicesque prostratos? Neque enim creden- »dam est, tunc amissuros sanctos viscera misericordiae«, cet. Haec obliuiscunt.

Quae tamen soluere facillimum est. Illa quidem quae ex Scripturis sunt obiecta Augustinus expendit variis in locis (11), cuius doctrine inhaerentes, et nos hoc pacto expendimus. *Qui manducat car- »nem Filii hominis habet vitam aeternam*, dummodo sit in eius corpo- »ris vnitate, scilicet, in compage christianorum membrorum, et in Christo, et eius corpore maneat, quod viuunt in aeternum per caritatem et gratiam: hinc manducare corpus Christi non tribuit vitam haereticis, qui ab vnitate et membrorum compage separati sunt; neque fidelibus, qui licet in corporis vnitate sint, non tamen in illo manent. Legatur Augustinus in libris de Ciuitate (12). Eleemo- »syna similiter impium saluabit, ait Magnus Parens (13). »Si prius »eam facere incipiat a se ipso. Indignum est enim, vt in se non »faciat, qui facit in proximum, cum audiat Dominum dicentem: »diliges proximum tuum sicut te ipsum: itemque audiatur, *misere »animae tuae, placens Deo*«.

Tom. II.

O

Apo-

(10) In Libris de Ciuit. Dei.
(11) Lib. xxi. de Ciuit. Dei. Et lib.
de viii. Dulcitii qq.

(12) Vbi supra, cap. 25.
(13) Ibidem, cap. 27.

Apostolus vero in verbis adlatis de iis loquitur, qui super fundamentum foenum, et stipulam aedificant, non de his qui fundamentum amittunt; vt adposite explicat Augustinus (14), scribens: *„quid proderit, ait Iacobus, fratres mei, si fidem dicat quis se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides saluare eum? Dicit etiam; quia fides sine operibus mortua est. Quousque ergo falluntur qui de fide mortua sibi vitam aeternam pollicentur?... falsa erunt illa, quae obscuritatem, et ambiguitatem non habent: si habeam omnem fidem, ita vt montem transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Ille ergo saluus erit, qui crediderit, et baptizatus fuerit, sed et impleuerit quod apud Matthaeum scriptum est, „si vis ad vitam ingredi, serua mandata.“*

Testimonia secundo loco producta hanc ex Augustino eodem explicationem habent: quod non propter aequale temporis spatium, sed propter vicissitudinem mali, id est, vt qui mala fecerit, mala patitur, est inter culpam et poenam mensura quaedam: alias iniusta propositus foret lex, quae, ex. gr., hominem morte punit, cumque a societate viuentium perpetuo diuellit pro crimine graui breui momento patrato. Quin nec ipse Origenes temporis cum scelere mensuram iuste exigere potest, qui Angelos pro vno superbiae actu plurium saeculorum interuallo puniri fateretur. At est in damnatis obstinata in malo voluntas; atque dum actu peccarunt illicitae voluptatis perpetuitatem optarunt: quorum intuitu habere sempiternum supplicium etiam temporis mensuram, non negabimus. Nec his obest Lucae textus, quem rectissime de Purgatorii igne accipere possumus: quod si de inferno dictum concedamus, particulam *donec* aequiuale interdu aduerbio *numquam* respondebimus; vt Genesis viii.: *„coruus egrediebatur, et non reuertebatur, donec siccarentur aquae“*; et Matth. i. *„Non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum.“* Nam pro summo ac infinito debito ad vltimum vsque quadrantem soluere, res est impossibilis.

Quae vero tertio loco posita erant Scripturae loca, quae magnam Dei misericordiam praedicant, locum habent in his, qui respiciunt, in poenis quae in hac vita infliguntur, et in vasis misericordiae, non irae atque vindictae. Vt enim loquitur Augustinus (15): *„omnium itaque miseretur vasorum misericordiae. Quid est omnium? Et eorum“*

(14) In Libro de Fide, et Operibus, cap. 14.

(15) Ibidem, cap. 24.

rum scilicet, quos ex gentibus, et eorum quos ex Iudaeis praedestinavit, vocavit, iustificauit, glorificauit, nec omnium hominum, sed istorum omnium neminem damnaturus.“

Argumentum deinde ex Patrum auctoritate desumptum nihil aduersus veritatem catholicam euincit: nam quo sensu ab eis mortalis anima dicta fuerit, ex his quae agentes de Angelorum immortalitate, variisque modis, quibus mortales dici possunt, tradidimus, obtinuit cuique erit: mors item et interitus adpellatur gehennae poena in Scripturis, etiam vbi sempiterna dicitur.

Quid vero Hieronymus? In Comment. quidem in Isaiam sententiam Origenis refert, nec refellit tamen; sed illam alibi impugnat expresse. At ille, aiunt, aliquos Scripturarum textus producit, qui pro Origenis sententia stant. Ille vero ex Origene ipso transcribit, et recitat; non probat. Similiter de his quae in Comment. in Epist. ad Galatas scribit opinamur: adicit enim ipse: *hucusque Origenes.* Communem hanc pro excusando Hieronymo viam aptissimam iuxta, et verissimam esse ipsius Hieronymi protestatio ad Ruffinum suadet (16). Obiicienti enim Ruffino quod ille Origenianis adhaereret circa inferni cruciatus haec respondet: *„ego in Commentariis ad Ephesios sic Origenem, et Didymum, et Apollinarium sequutus sum, qui certe contraria inter se habent dogmata, vt fidei meae non amitterem veritatem.“* Et quidem quam huic sit contraria S. Doctoris sententia, praeter ea, quae passim scribit (17), declarat, quod Iohannam Prophetam exponens, ait (18): sic enim loquitur aduersus eos, qui Diabolum in die iudicii poenitentiam acturum dicebant: *„sed hoc quia Sacra Scriptura non dicit, et euerit penitus timorem Dei, dum facile homines labuntur ad vitia, putantes, etiam Diabolum, qui auctor malorum est, et omnium peccatorum fons, acta poenitentia, posse saluari, de nostris mentibus abiciamus: et sciamus, peccatores in Euangelio mitti in ignem aeternum, qui paratus est Diabolo et Angelis eius: de his dicit: vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur.“* Itaque qui veram Hieronymi sententiam his verbis expressam non nouerit, caecus ille sit oportet.

Quum vero Hieronymus scribit, fidelium poenas aliquando finire, accipiendus est de fidelibus, qui cum solo venialium reatu decesserunt; quae S. Doctoris sententia in Commentariis ad Isaiam express-

O 2

sa

(16) Apolog. i.

(17) In Epist. xi. ad Augustinum nunc

Lxxv. super cap. xxv. Math.

(18) Comment. in cap. 3.

sa legitur, dum de peccatoribus Christianis dicitur: » quorum opera in » igne probanda sunt atque purganda«. Et in Dialogo contra Luciferianos, dum adseritur, *omnes praeuaticatores perire perpetuo*: Christianos tamen saluandos esse post poenas, nisi praeuaticatores fuerint, et grauioribus criminibus obnoxii.

Ea demum quae ex Comment. in Nahum obiciuntur, si quid probare videntur, probant etiam, neminem eorum damnati, qui supplicia temporalia subierunt, quantumuis scelestissimi illi fuerint. Respondemus nihilominus, impugnari ibi a Hieronymo Marcionis errorem, adfirmantis, Deum legis auctorem crudelem esse, iterumque de peccatis supplicium sumere; quod Hieronymus falsum demonstrat, quoniam Deus peccatoribus poenas irrogat temporales, ne puniat in aeternum; si tamen a Deo in hoc saeculo puniti suorum criminum poenitentiam agant: nam si moriantur impenitentes, non tam flagitia commissa, quam impenitentia ipsa et obduratio supplicii puniuntur aeternis. Hic verborum Hieronymi sensus est, et intelligentia.

Nec difficultioris negotii res est soluere, quae fuere vltimo loco adducta. Augustinus siquidem recte sapienterque respondet (19), » Ecclesiam nunc propterea pro eis orare, quos in genere humano habet » inimicos, quia tempus est poenitentiae fructuosae«. Vbi ergo locus poenitentiae non erit, neque orabunt Sancti, quemadmodum in Psalm. xxxi. scriptum est: » pro impietate peccati mei orabit ad te » omnis Sanctus in tempore opportuno«. Neque obsunt quae ex historiis desumuntur exempla: etenim quod de Traiano scripsere nonnulli inter aniles fabulas reponendum erit, vt cordati quique reponunt, velut commentum ad Ecclesiae ludibrium in vulgus dispersum, vt Baronius queritur. Quid simile dicendum de Falconilla, sine lauacro et fide sepulta, ab inferis Theclae orationibus liberata: scilicet fabellae hae sunt, caeque frigidissimae. Acta insuper sanctorum maxime a Metaphraste collecta, ab innumeris quisquiliis expurgari debent, sapientum iudicio: quae demum de quibusdam sanctis particularibus narrantur, sic intelligi poterunt, vt eorum precibus vel suspensa fuerit iudicis summi sententia, atque gratia poenitentiae data, vel vehemens peccatorum contritio concessa. At verius dictum illud a quibusdam fuit, plurima in historiis antiqua credulitate inserta. De cetero in inferno nullam redemptionem esse sacra nos docent eloquia. Et his finem capiti imponimus.

CA;

(19) Lib. xxi. de Ciuit. Dei, cap. 24.

CAPVT XVIII.

De Angelorum ordinatione secundum hierarchias et ordines; ac de eorum erga homines tutela, et officiis.

Nouem sunt Angelorum sanctorum ordines tribus hierarchiis contenti.

Deputatur Angelus custos a Deo hominibus, Ciuitatibus, Regnis, et Ecclesiis.

Primae propositionis veritatem ex Scripturis et Patribus deducimus. Atque quod ad Scripturas spectat, Isaias cap. vi. de Seraphimis, tamquam qui ordinem distinctum constituunt, sic loquitur: » Sera- » phim stabant super illud, sex alae vni, et sex alae alteri«. Moses Genes. iii. meminit Cherubimorum; de quibus haec quoque habentur Ezechielis x.: » Cherubim autem stabant a dextris eorum«. Paulus deinde i. ad Thessalonicenses iv. laudat Archangelos dicens: » quoniam ipse Dominus in iussu et in voce Archangeli, et in tuba Dei » descendit de Coelo«. Idem nomen legere est in Epistola Iudae catholica, vbi dicitur: » cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore«. De Angelis loquitur etiam Paulus ad Rom. viii. tamquam de ordine ab aliis Angelorum ordinibus distincto. » Certus sum enim (inquit) quia neque mors, neque » vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes«, cet. Ipse Apostolus ad Colossenses i. quatuor distinctos ordines describit, dicens: » siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates«. Ad Ephesios i. Dominationibus, Principatibus, et Potestatibus addit Virtutes, vbi de Christo Domino loquens ait: » supra omnem Principatum, et Potestatem, et Virtutem«.

Praeterea Patres, vbi data opera Angelorum ordines texuere, nec plus, nec minus, quam nouem recensuerunt. Ignatius sic loquitur (1): » ego vero non quia vincitus sum, et intelligere possum coelestia, et » angelicos ordines, nec non Angelorum, et Exercituum, et Principatum differentias, ac Virtutum et Dominationum discrimina,

» Thro-

(1) In Epist. ad Trallianos.

»Thronorumque ac Potestatum varietates, eorum magnitudines, Cherubim, ac Seraphim excellentias«, cet. Iraeneus (2) eundem textum catalogum, cum hoc tamen discrimine, quod *exercituum* loco ponit vocem *Principatum*. Eundem quoque Dionysius descripsit (3). Graecis Patribus accessere Latini, Gregorius Magnus sic loquitur (4): »nouem Angelorum ordines diximus, quia videlicet esse, testante sacro eloquio, scimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim, atque Seraphim«. Ita loquuntur et Isidorus (5), Bernardus (6), Rupertus (7), ac tandem S. Thomas (8).

Hos vero nouem ordines tribus contineri Hierarchiis, post Dionysium omnes reliqui Patres concorditer tenent: at differunt paululum in distributione: nam Dionysius in priorem Hierarchiam refert Seraphim, Cherubim, Thronos; in secundam Dominationes, Virtutes, Potestates; in tertiam denique Principatus, Archangelos, Angelos: Gregorius autem, quem Bernardus, Thomas, aliique sequuntur, in secunda locat Principatus, et Virtutes in tertia. Sed haec minutissima absdubio sunt.

Quid autem Hierarchiae nomine hi Patres intellexerint, ob oculos est. Etenim, quum nihil sit aliud Hierarchia generatim accepta, quam sacrorum praefectura, seu potestatem; coelestis Hierarchia potestas erit earum functionum ordinandarum, quae in coelis fiunt; vel potius certus Angelorum numerus, qui sibi inuicem, ac vni tamquam principi in ordine ad coelestes actiones subordinantur. Itaque in Hierarchia suprema iuxta Dionysii distributionem locantur primo Seraphim, id est, spiritus caritate ardentes, quos vt Bernardus ait (9), »caritas Dei in eundem rapuit sanctae adfectionis ardorem, vt vnus cum Deo spiritus esse videantur«. Secundo locantur Cherubim in quos Deus sapientiae plenitudinem profudit. Tertio Throni, in quibus vt loquitur Casianus (10), tamquam in sede diuina maiestas reclinatur. Spiritus hi sunt, quibus Deus sua consilia pandit, et qui Deo semper adstant, neque ad exercenda erga homines ministeria, saltem ex opinione quorundam mittuntur. Secundae Hierarchiae sunt Dominationes, Virtutes, et Potestates. Atque

(2) Lib. II. cap. 54.

(3) Lib. de Coel. Hier. cap. 6.

(4) Homil. xxxiv.

(5) In vi. Originum.

(6) Lib. v. de Consid. cap. 4.

(7) Lib. III. de Spir. S. cap. 16.

(8) Prima Parte, quaest. CVIII. artic. 6.

(9) Serm. XIX. in Cant.

(10) Collat. VIII. cap. 13.

que Dominationum vocabulum Gregorius et alii inde sumi existimant, quod mira potentia praecminent pro eo quod eis cetera ad obediendum subiecta sunt: nempe, vt copiosius Bernardus explicat (11), quod inferioribus quinque ordinibus »adeo supereminet, vt respectu horum ceteri videantur omnes administratorii spiritus, et ad istos, tamquam ad dominos referri regimina Principatum, tutamina Potestatum, operationes Virtutum, reuelationes Archangelorum, curam et prouidentiam Angelorum«. Virtutum appellatio ex ipso Dionysio, firmitatem ac vigorem significat, seu vt loquitur ille, »virilem quandam, masculam, inconcusamque fortitudinem, qua in omnibus diuinis suis actionibus praeditae, ad nullas diuinas illuminationes capiendas inuolunt, imbecillaeque sunt«. At Gregorius, Isidorus, Bernardus, et alii sentiunt, Virtutes appellari spiritus illos, per quos signa et miracula frequentius fiunt. Potestates vero sunt Angeli illi, quorum ditioni virtutes aduersae subiectae sint, quorum insuper potestate refraenantur, ne corda hominum tantum tentare prauealeant quantum volunt, vt loquuntur Patres proxime laudati. Ad tertiam denum Hierarchiam spectant Principatus, sic dicti, quod summae maiestatis dignitatem praecipua ratione imitantur, vt sentit Dionysius. Sed Gregorius sic eos appellatos vult, quod »ipsis quoque bonis Angelorum spiritibus praesunt, qui subiecti aliis, dum quae sunt agenda, disponunt, eis ad explenda diuina ministeria principantur«. Tandem Bernardus et Theodoretus docent hoc eos nomine vocari, quibus regnorum cura, praesertim vero principatum institutio, et directio commissa est. Pertinent ad eandem Hierarchiam Archangeli, et Angeli, ex eo nomina haec adepti, quod primi summa nuntient, secundi etiam minima, vt auctor est Gregorius.

Atque hanc Angelorum distributionem si quis non ita inconcusam, firmamque iudicet; habebit quidem ille ad suum hocce iudicium sustinendum, quae Bertius grauius sane collegit. Nos tamen etsi non omnino exploratam eam habeamus; nolumus Dionysium dimittere. Et his propositio prima firmata esto.

Secunda vero, qua parte deputari hominibus a Deo Angelum Custodem propugnat, si de hominibus fidelibus tantum sumatur, innititur illa diuinis litteris, Patrum testimonio, ac ratione. Nam Angelum Iacobo adfuisse constat ex cap. XLVIII. Genes. 2 vbi dicitur: »An-

(11) Lib. v. de Consid. cap. 4.

«Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis». Legimus deinde de Iudith Angelo cap. xiii. «Custodiuit me Angelus eius». Item legimus graue illud atque perspicuum Christi Domini testimonium, Matth. xviii. expressum, vbi de pueris loquens, quos humiles ipsius sectatores designare valde probabile censetur, ait: «videte ne contemnatis vnum ex iis pusillis. Dico enim vobis, quia Angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est».

Subscribunt Patres. Origenes enim in Numeros sic scribit (12): «adest vnique nostrum, etiam minimis qui sunt in Ecclesia Dei, Angelus bonus, Angelus Domini, qui regat, qui moueat, qui gubernet, qui pro actibus nostris corrigendis, et miserationibus exposcendis, quotidie videat faciem Patris, qui in coelis est». Eusebius quoque a Scriptura didicisse nos ait (13), *Angelum vnique ad custodiam diuinitus datum*. Basilius item scribit (14): «quod autem vnique fidelium adsit Angelus, tamquam paedagogus alius quis et pastor, vitam gubernans, nemo contradicat, qui Domini verborum meminerit dicentis: *ne contemnatis vnum ex his pusillis, quoniam Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in Coelis est*. Et Psalmista dicit: *castrametabitur Angelus Domini in circuitu timentium eum*: et, *Angelus qui eruit me a iuuentute mea*, et cetera id genus». Hieronymus deinde haec habet (15): «quod vnusquisque nostrum habeat Angelos, multae Scripturae docent, e quibus illud est: *nolite contemnere vnum de pusillis istis, quia Angeli eorum semper vident faciem Patris, qui in Coelis est*: et puella Rhode Petrum Apostolum nuntians, alii Angelum ipsius esse credebant. Si autem hoc de minimis dicitur, et de vno homine, quanto magis de omnibus sanctis, et praecipue de Apostolis sentiendum est? Augustinus deum (aliis omnis) sic loquitur (16): «magna cura et sollicitudine Angeli adsunt nobis».

Ratio accedit: primo: quoniam in hoc mundo omnia per spiritus rationales disponuntur, ordine prouidentiae id exigente, vt inferiora a superioribus dirigantur, vt S. Thomas docet (17). Secundo: neque enim a tot tantisque periculis homines eruerentur, neque

(12) Homil. xx.

(13) Lib. xiii. de praeparat. Euang.

(14) Lib. iii. contr. Eun.

(15) Comment. in cap. 61. Isaiac.

(16) Cap. xvii. Soliloquiorum.

(17) Quaest. cx. artic. 1.

que aduersus daemonum impugnationem haberent praesidium, nec foret qui bonas eisdem cogitationes suggererent, atque ipsorum preces, et oblationes in Dei Thronum et conspectum transferrent, nisi Angelorum custodia donati a Deo summo rerum Prouisore illi fuissent: ergo, quod spectat maxime ad homines fideles, adesse omnibus Angelum vigilem et custodem, Sacrae Scripturae, Patres, et ipsa ratio demonstrant.

Quid autem si de ceteris hominibus loquatur adsertio? Non erit illa perinde certa: etenim ad solos fideles hoc contrahunt Basilius, Chrysostomus, Hilarius, et Anastasius Sinaita (18). Deinde, quia liquet ex ritu baptizandi, quem seruat Ecclesia in tingendis sacro baptisate adultis, custodiam Angelorum deputari regeneratis, quem admodum destinata fuit filiis Israel, quum de Aegypto educerentur. Atque quod primo loco erat memorandum, quoniam Scripturae nusquam aperte custodes Angelos vniuersis praesidere demonstrant, sed pueris fidelibus, ac Deum timentibus.

Nihilominus intra probabilitatis saltem terminos et hoc positum arbitramur. Primo: nam quas superius producebamus, Scripturae, phrasi quadam iustorum, puerorumque Angelos commemorant, vt singulis hominibus sui custodes adscripti videantur. Quippe verba illa: *Angeli eius, Angeli eorum*, peculiare, propriosque Praesides indignant, ad differentiam, reproborum, quibus forte inferiores Angeli deputantur. Accedit, quod Isaias de reprobis praenuntiat dicens: «ostendam vobis quid ego faciam vineae meae: auferam sepem eius, et erit in direptionem». Quam quidem sepem, Angelorum custodiam Interpretes exponunt. Praeterea: sunt ex Patribus qui id expresse tradant. Haec Bernardus habet (19): «summa maiestas, ait, Angelis suis mandauit, illis vtique tam sublimibus, tam beatis, tam proxime sibi cohaerentibus, et vere domesticis Dei, *mandauit de te*, sed quid putas mandauit? *Vt custodiant te*. Adsunt igitur Angeli, et adsunt tibi, non modo tecum, sed etiam pro te», cet. Prae ceteris tamen apertissima sunt Gregorii verba, scribentis (20): «magna dignitas animarum, vt vnaquaeque habeat ab ortu suae naturae in custodiam sui Angelum deputatum».

Quae deum sententia cum ratione etiam congruere videtur. Si-
Tom. II. P. qui-

(18) In Psalmum xliiii. — Hom. xlii. in Math. — Canonc xviii. — Lib. de Hexamer. v.

(19) In cap. xviii. Matth.

(20) In Psalm.

quidem quum omnium omnino hominum salutem sincere Deus velit; generalia propterea beneficia, et auxilia, quibus ad salutem ordinantur, omnibus parat, atque offert: quis autem negare audebit, inter huiuscemodi adiumenta salutis custodiam Angelorum haberi? Igitur si de hominibus fidelibus sermo sit, eisdem deputari Angelum custodem, res est certissima, si vero de ceteris quoque hominibus, probabilissima.

Verum et deputari Angelos ciuitatibus, regnis, ac Ecclesiis, eisdem argumenti generibus monstrare pergimus. Ac per orbis terrarum partes, et nationes descriptos esse Angelos, et aliis aliis praepositos a Deo esse, ex Sacrorum Librorum auctoritate Patres adserunt. Nam et Angelum fidelium exercitibus praesse habetur Iosue v. dum dicitur: »sum princeps exercitus Domini«. Et de Angelo qui Persarum regno, de illo item qui Graecorum regno praeerat, expressa mentio facta est in Daniell's cap. 10. vbi sic legimus: »princeps regni Persarum restitit mihi viginti et vno diebus: et ecce Michael vnus de Principibus primis venit in adiutorium meum, et ego remansi ibi iuxta Regem Persarum«. Praecipue tamen id ex loco illo Deuteronomii inferunt, vbi scriptum est: »quando diuidebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel«. Ita enim Origenes locum hunc interpretatur (21), ex eoque concludit, *Angelis ab exordio terrarum orbem diuisum esse*. Eusebius quoque non multum ab Origene discedit (22), quatenus Angelis, velut pastoribus, ac praefectis commissos esse dicit homines: sed ille Arianorum impietati fauere hic Petauo visum est (23). Ad eandem de distributione in Angelos ad tutelam, et praesidium terrarum orbe sententiam respexit Augustinus ita scribens (24): »non clausit Deus fontem bonitatis suae etiam in alienigenas gentes, quas sub Angelis constituerat, portionem sibi faciens populum Israel«. Similia habent alii ex Patribus.

Iam vero suam illam in populos curam ac prouidentiam, quo studio exerceant Angeli, ex Daniele potissimum licet cognosceres qui eorum pugnas etiam, et certamina pro commissis sibi gentibus inuicem suscepta describit.

Quum

(21) Homil. xxxv. in Lucam.
(22) In iv. de Demonstrat. Euang. cap. 6.

(23) Lib. II. de Ang. cap. 8. num. 5. et 4.
(24) In Psalm. lxxxviii.

Quum autem nationibus populisque omnibus praesint Angelli tum multo magis Ecclesiis ac coetibus, iure Religionis sociatis, ac locis illis, vbi sacra Christiana celebrantur. Extat de Ecclesiis praecipue, testimonium in capite I. Apocalypsis, vbi septem Ecclesiis totidem Angeli praesides, et custodes nominantur. Nam sic locum interpretantur Patres. Ait enim Origenes (25): »secundum ea quae Ioannes in Apocalypsi scribit, vnique Ecclesiae generaliter Angelus praest, qui vel collaudatur pro bene gestis populi, vel etiam pro delictis eius culpatur«. Tum Ambrosius (26): »non solum Episcopos ad tuendum gregem Dominus ordinauit, sed etiam Angelos destinavit«. Gregorius tandem Nazianzenus (27): »nec enim mihi, inquit, dubium est, quin alii aliarum Ecclesiarum Praesides, ac Patroni sint, quemadmodum in Apocalypsi Ioannes me docet«. Quin et oratoriis, ceterisque locis sacris Angeli deputati sunt custodes, ac incruenti potissimum sacrificii tempore Christianis adstant, eorumque preces ac vota Deo repraesentant, ac vicissim diuinam gratiam, ac beneficentiam ad eos reportant. In Iacobi siquidem Liturgia haec leguntur: »Christus Deus noster progreditur, vt immoletur, ac detur in cibum fidelibus. Ipsum autem antecedunt Angelorum chori cum omni Principatu, et Potestate, Cherubim multoculi, et Seraphim sex alarum, facies velantia, et cum clamore clamantia hymnum«. Ex Patribus autem haec Ambrosius profert (28): »non dubites adistere Angelum quando Christus adsistit, quando Christus immolatur«. Sed egregius est Chrysostomi locus, in quo diuinorum mysteriorum tempore pro hominibus sanctos Angelos interuenire ait (29): »sic et Angeli, inquit, tunc pro ramis oleaginis, ipsum corpus dominicum praetendentes, Domino supplicant pro humana natura, ita fere loquites: pro his oramus, quos ipse prior sic amare dignatus es, vt vel animam pro ipsis impenderes; pro his supplicationes effundimus, pro quibus sanguinem effudisti; pro his rogamus, pro quibus corpus hoc sacrificasti«. Praeter haec autem, nora est historia quam narrat Iosephus (30), paullo scilicet ante cladem Hierosolymitanae Urbis et Templi, auditam esse vocem dicentium: *migremus hinc*, quam vir-

P 2

tu-

(25) Homil. xx. in Num.
(26) Lib. II. in Lucam.
(27) Orat. xxxii.
(28) In Comment. ad Lucam.

(29) Homil. III. de Incomprehens. Dei natura.
(30) Lib. VII. cap. 12. vel Lib. VI. de Excidio, cap. 31.

tutum fuisse coelestium ex Templi adytis erumpentium, Hieronymus interpretatur (31), qui id tamen ad tempus dominicae passionis inter-
dum refert, alias autem, et verius, ad Templi Hierosolymitani ex-
cidium. Et haec de propositione secundo loco posita.

COROLLARIA.

Atque eorum quae primae adsertioni roborandae addiximus, vi-
detur consecrarium et ordines Daemoniorum admittere, in Hierar-
chias etiam distributos. Nec enim defuere qui ita subinferrent, con-
stituentes in ordine primo *Pseudotheos*, scilicet; sacrificia, cultum-
que ab Idololatris captantes; quorum principem Beelzebub faciunt:
in secundo *Spiritus mendaciorum*, qui oraculis, et diuinationibus il-
ludunt; quorum princeps *Python* nominatur; vnde et diuinatrix mul-
lier Pythonissa audit r. Regum xviii.: in tertio *Vasa iniquitatis*, seu
spiritus, malarum artium inuentores, quorum praeses Belial: in quarto
Vitiores scelerum, quorum princeps dicitur Asmodaëus: in quinto
Praestigiatores quorum princeps Sathan: in sexto *Aëreae potesta-
tes*, quibus cura est nocere terrae, et mari, et quorum princeps est
Miririm, vel vt in Psalmo legitur, *Daemonium meridianum*: in se-
ptimo sunt *Furiae*, seu auctores discordiarum, et bellorum, quo-
rum dux Vastator adpellatur: in octauo stant *Criminatores*, et *Ac-
cusatores* hominum, eisque praest Ascharot, seu Explorator: in
vltimo tandem sunt *Tentatores*, aut *mali Genii*, quorum princeps
Mammon, quod cupiditas interpretatur. Praesidium haurire blandiuntur
pro distributione ista ex Sacris Scripturis, in quibus omnia haec
vocabula inueniuntur.

Nos tamen etsi ordinem quemdam etiam in Daemonibus agno-
scere velimus; Hierarchias statuere inter ipsos non possumus. Opi-
namur itaque, ipsos daemones talem inter sese ordinem posuisse, vt
singuli quadam reipublicae forma instituta in varias classes distribu-
ti ad auferendum Deo honorem, animasque hominum perdendas fie-
rent intenti. Hinc, quem in Daemonibus nos ordinem admittimus,
ex proprio amore vna cum Dei odio, et hominum inuidia or-
tum ducere existimamus, non ex naturae perfectione. Quod si ordi-
nem istum, ordinem nullum, veram deordinationem, ac sempiternum
etiam horrorem vocare placet, et nos subscribimus.

Secundae adsertionis consecraria quoque est illa quaestio, num
sci-

(31) Epist. ad Paull. et Eustoch.

scilicet, quemadmodum deputatur hominibus a Deo Angelus custos
delegetur etiam, non a Deo quidem, sed a Daemoniorum Principe
malus Angelus, ita tamen vt nequeat homines exercere, nisi quan-
tenus Deus id permittit, vel ad electorum meritum, vel ad poenam
reprobatorum? Qua in re Iuuenius (32), immo et recentiores Schola-
stici fere omnes negantem partem amplexantur, hoc potissimum du-
cti ratiocinio: homo vel reprobus ille est, vel electus: at si repro-
bus habeatur, daemone instigatore non eget, quum sibi sit instiga-
tor, seruiatque daemoni voluntarie, omnibus prauae concupiscen-
tiae desiderijs obsequens, ad quae officia Daemon creditur necessa-
rius. Si vero electus ille est, frustra omnino Daemon illi diuinitus de-
putaretur, quum daemones ad electos exercendos proclues admodum
sint, praestoque eis adsint vt noceant; nec insuper decens illud vi-
deatur, vt per Dei prouidentiam hoc agatur, vt cuilibet homini ten-
tator prouideatur. Igitur falsa omnino sententia illa est. Addunt: eam
nec Scriptura, nec Patribus niti; immo originem a gentilibus trahere,
qui duos genios, bonum vnum, alterum malum, cuique homi-
ni destinatos esse voluerunt.

Verum, ea, quam indigitauimus, distinctione apposita; visum
longe probabilius sibi, ait Bertius (33), medium incedere, et cum
Magistro malum genium singulis adstare, cum Theologorum cater-
na, vt ille loquitur, hunc a Deo minime deputari, sed a Beelze-
bub destinari. Et hanc quidem mediam sententiam desumi inquit,
ex Scripturis. Quoniam ferme eadem narrant Scripturae de malis
impurisque Angelis, ac de sanctis beatisque. Paullus etenim admo-
net ad Ephesios vi. esse nobis collectationem *aduersus principes, et
potestates, aduersus mundi rectores, tenebrarum harum, contra
spiritualia nequitiae in coelestibus*. Petrus vero Epistola i. vigilan-
dum monet *quia aduersarius diabolus tamquam leo rugiens circuit,
quaerens quem deuoret*. In capp. i. et ii. Iobi dicitur *Satanam per-
ambulare terram*. Ex Lucae xi. constat, daemones instar coelestium
exercituum reipublicam formare, ac regnum aliquod, supremum-
que ducem habere. In eisdem esse Principatus et Potestates Paullus
ad Colossenses scribens testatur in capite n. Virtutes etiam ad Ro-
manos viii. et ad Corinth. xv.

Pergit deinde Bertius vt demonstret, exploratam circa hoc esse
tra-

(32) Dissert. i. de Angel. quaest. iiii. cap. 5. art. 4.

(33) Lib. x. cap. xix. prop. 2.

traditionem, non Christianorum modo, sed etiam Hebraeorum: quod multis praestat Patrum testimoniis: ac tandem verustae traditionis testem compellat Gregorium Nyssenum sic scribentem (34): »est sermo, ex maiorum traditione fidem sibi vendicans, qui dicit, »posteaquam natura nostra in peccatum decidit, Deum hunc lapsum »nostrum prouidentia sua minime destituisse, sed Angelum quemdam ex iis, qui naturam corporis expertem sortiti sunt, adhibuisse ad vniuersiusque vitae tutelam, ac praesidium: ac ex aduerso »naturae corruptorem pari machinatione contra niti, et prauo quodam, ac malefico adiuncto daemone, humanae vitae perniciem »adferre«.

Adiungit et rationem: primo: quia princeps daemonum Deum imitari studet in sui regni administratione: vnde sicut Deus beneficentissimus, ac prouidentissimus Angelos custodes singulis hominibus deputat, ita Beelzebub daemones credendus est delegare. Secundo: exorcismi, qui in omni fere Eulogia adhibentur, satis superque probant daemonum vigilantiam ad animas perdendas. Tertio: quemadmodum in Baptismatis administratione oratur Deus vt Angelum suum dignetur mittere, ne impediatur regenerationis effectus, ita exorcismis fugatur, et expellitur daemon. His communiter opinio adserens adstare singulis hominibus genium malum.

De cetero hocce genium Deum non delegare, sed permittere vt a Daemonum principe delegetur sic solide Scholastici probant: nam qua ratione verax Deus nec per se, nec per alium fallere potest, eadem Deus bonus non potest per se, neque per alium ad peccatum inducere: vt enim in Catholica Iacobi Epistola dicitur: »nemo quum »tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur: Deus enim intentator »malorum est; ipse autem neminem tentat«. Deinde: vt Deus suorum electorum virtutem prober, aut patiarum reproborum interitum, satis est quod Daemones, ad hominibus nocendum procliui, illos aggredi permittat, potissimum quum vnusquisque tentetur a concupiscentia sua abstractus, et illectus, vt Iacobus ipse ait. Vterius: si Deus malos Angelos delegaret pro singulis hominibus, et non tantum id permitteret, ei imputari peccatum posset, atque argumentum inde sumi ad Deum malum Manichaeorum ponendum, quemadmodum ex delegatione Angelorum sanctorum sumitur pro Dei boni adserenda prouidentia.

De-

(34) Lib. 1. de vita Mosis.

Denique in Scripturis et Patribus nusquam illud legitur. Non ergo Deus est qui daemones hominibus destinat, sed daemionorum princeps: Deo inquam iustissime permitte.

Ex his vero sententiis Theologorum quam malueris seliges: hoc enim sine illarum praecipua momenta exposuimus.

CAPVT XIX.

Argumentorum solutione amplius praecedentia firmantur.

Aduersus praefactam Angelorum distributionem stare videntur Thalmudistae copias Angelorum in sex ordines, quos nominant Mazaloth, El, Legion, Rihaton, Chiron, et Gistera diuidentes. Sed fabulosum, ac insanum commentum refellere piget, puderque. Itaque ad diluendum quod ex quibusdam Patrum, in oppositum sumitur, argumentum venimus. Hieronymus (1), (aiunt) Ambrosius (2), et Cyrillus Hierosolymitanus (3) quatuor tantum Angelorum ordines recensent: non ergo nouem numero sunt.

Sed pace eorum qui sic argumentantur dixerim, non apte inferri quod peroptant. Patres etenim memorati, quum non iis in locis sibi proposuissent ordinem Angelorum catalogum adamussim texere, non omnes recensuerunt. Nec hoc mirandum, quum ad eorum institutum id tunc non faceret. Ex eorum ergo testimonio non bene concluditur, nouem non esse Angelorum ordines: quemadmodum non id bene concluderetur ex eo, quod Latina Ecclesia, quum in Missae praefatione, tum in hymno *Te Deum laudamus* non recenseat nouem Angelorum ordines. Quid quod nonnulli ex Patribus qui nobis obiecti sunt, alibi nouem ordines expresse recensuerint? Patet in Hieronymo ad Ruffinum scribente (4).

Aduersus veritatem secundo loco stabilitam primus, quod sciamus, Caluinus debacchatus est: dubitans primo, an cuilibet fidelium designatus a Deo Angelus ad praesidium sit, mox Catholicorum communem sententiam stultam vocans, tamquam opinionem quae olim apud Paganos obtinuit. Ita in lib. 1. Institutionum cap. 14. Sect. vii.

Dein negans, singulos Angelos singulis hominibus custodes a Deo dari, idque adfirmantes Dei gratiam extenuare dicens. Ita in Com-

ment

(1) Lib. 11. coner. Iouinianum.

(2) Lib. 1. de Fide, cap. 1.

(3) Catechesi vi.

(4) Apologia 11.